

DE ANTWOORDEN
VAN **RENÉ GUDE**

*Denker
des Vader-
lands!*

Stand-up filosoof

WILMA DE REK

Stand-up filosoof

De antwoorden van René Gude

Wilma de Rek

ISVW UITGEVERS

Voor Babs en Bert

Inhoud

Voorwoord	5
Over René Gude	9
<i>Waarom filosofie de meest efficiënte wijze van tobben is en waarom het ons helpt om antwoorden te vinden op drie grote vragen: hoe houden we het met de dingen uit, hoe houden we het met elkaar uit, en hoe houd ik het met mezelf uit?</i>	
HOE HOUDEN WE HET MET DE DINGEN UIT?	
I. Over het wereldbeeld	21
<i>Waarom de grootsheid van het heelal ons niet zoveel angst hoeft aan te jagen.</i>	
HOE HOUDEN WE HET MET ELKAAR UIT?	
II. Over de mens	31
<i>Waarom taal onze glorie en onze misère is.</i>	
III. Over de ziel	41
<i>Waarom de zin van het leven een zaak van de geest is en waarom de ziel niet zonder lichaam kan.</i>	
IV. Over verandering	47
<i>Waarom wij alles willen veranderen en tegelijk de dingen willen laten zoals ze zijn.</i>	
V. Over de ander	57
<i>Waarom het niet de ander is die jouw leven verziekt, maar jijzelf.</i>	
VI. Over de liefde	65
<i>Waarom Romeo & Julia geen geschikt rolmodel zijn.</i>	

VII. Over religie	71
<i>Waarom God net zo'n nuttige uitvinding is als de Olympische Spelen.</i>	
VIII. Over leiderschap	83
<i>Waarom leiders veel van filosofen kunnen leren.</i>	
IX. Over politiek	89
<i>Waarom politici zich allemaal zouden moeten overgeven aan stemmingmakerij.</i>	
HOE HOUDEN WE HET MET ONSZELF UIT?	
X. Over ambitie	99
<i>Waarom wij altijd maar meer willen en hoe je moet voorkomen dat je ontevreden en gedesilluseerd eindigt.</i>	
XI. Over leren	107
<i>Waarom wij niet leren van onze fouten.</i>	
XII. Over aardigheid	115
<i>Waarom aardig zijn zo lastig is, en of aardigheid kan samengaan met macht.</i>	
XIII. Over moraal	125
<i>Waarom we ons gedrag niet moeten overlaten aan onze instincten.</i>	
XIV. Over de ondeugden	133
<i>Waarom hoogmoed, afgunst, toorn, luiheid, gierigheid, gulzigheid en onkuisheid niet alleen maar verkeerd zijn.</i>	
XV. Over optimisme	139
<i>Waarom optimisme geen blijde levenshouding is, maar een slimme strategie.</i>	
XVI. Over de dood	149
<i>Waarom het goed is dat we langer sterven.</i>	

Voorwoord

Soms verandert een ontmoeting je leven. Die met René Gude, in 2010, was er voor mij zo een. Niet omdat ik daarna besloot alles op te geven en hem ten huwelijk te vragen, want hij was al zeer gelukkig bezet. Maar ons eerste gesprek was zo leuk dat ik snel listen ging verzinnen om er meer te kunnen voeren. Ik vroeg of ik hem mocht interviewen voor een hoofdstukje in een boek, ik vroeg of ik hem mocht interviewen voor een hoofdstukje in een ander boek, ik vroeg of ik hem mocht interviewen voor de krant. Toen dat allemaal gedaan was en ik niets meer kon verzinnen, vroeg ik of ik hem mocht interviewen voor de lol. Het mocht.

Waarom verandert René je leven: omdat hij je kijkt erop verandert. Omdat hij aan ongeveer elk onderwerp een onverwachte draai geeft. Wat hij doet is geen feiten spuien, hij overrompelt je niet met zijn kennis, hij probeert je nergens van te overtuigen. Zijn methode is veel subtieler: hij brengt bijna terloops iets naar voren, een detail, een schijnbaar onbelangrijk dingetje; en uiteindelijk blijkt hij zomaar je denken over dat onderwerp gekanteld te hebben.

Als zo'n onderwerp een paar weken later op zijn zachtjes dobberende woonark in Amsterdam Noord opnieuw ter sprake komt en je hem opgewekt confronteert met wat hij daarover eerder naar voren bracht, kijkt hij peinzend over het water, zwaait een zwaan gedag, blaast een wolkje rook uit en zegt: 'Jaaa. Zo zit het. Maar daar komen nog wel een paar dingen bij.' Een paar uur later sta je blij op de pont, sufgeluld maar wel veel wijzer dan je was.

Het eerste wat René zei toen we besloten van onze gesprekken een boek te maken, was: 'Ik wil niks nieuws bedenken. We weten met zijn allen al veel te veel, we moeten het eerst maar eens over een paar zaken eens worden.' Het tweede was: 'Als ik nou eerlijk toegeef dat ik niet altijd weet wat ik per ongeluk toch zelf heb bedacht en wat we gezamenlijk bij elkaar hebben gescharreld, ontsla jij me dan van de plicht om overal bronnen te vermelden?' Het derde was: 'Ik kan van niemand bewijzen dat ze ongelijk hebben dus daar ga ik mijn tijd niet aan verdoen. Ik ga niet zeggen: Plato

was een lul, maar Aristoteles was een fijne vent! Plato was trouwens helemaal geen lul.

René vertikt het andermans ideeën onderuit te halen, keihard stelling te nemen tegen het een of ander, of met de definitieve en sluitende visie te komen op hoe het zit in de wereld, kortom alles waar je als interviewer doorgaans gretig op aanstuurt. Wat hij wel wil: een pleidooi houden voor ruimdenkendheid. Voor samen dingen ondernemen. Voor blijven klussen, aan jezelf, aan je omgeving, aan je wereld.

Voor optimisme.

Wilma de Rek

Waarom filosofie de meest efficiënte wijze van tobben is en waarom het ons helpt om antwoorden te vinden op drie grote vragen: hoe houden we het met de dingen uit, hoe houden we het met elkaar uit, en hoe houd ik het met mezelf uit?

Wat was je allereerste kennismaking met de filosofie? Stonden er bij jullie thuis belangrijke filosofische werken in de boekenkast?

Jazeker, twee stuks, van mijn opa van vaderskant: *In den hof der wijsbegeerte*, van Will Durant, en *Tao te King* van Lao Tse. Mijn opa is overleden toen ik een jaar of zeven was, dus ik heb hem niet goed gekend, maar hij moet een grappige man zijn geweest. Hij was heel goed in schermen – zo goed dat hij voor Nederland naar de Olympische Spelen kon. Er waren geruchten dat hij bij de vrijmetselarij zat. Hij had in Haarlem met zijn broer eerst een banketbakkerswinkel en daarna, in de crisisjaren, een cateringbedrijf. Ze reden rond in T-Fordjes waar met koperen letters C.J. Gude op stond. Mijn opa en oma zijn daar min of meer mee binnengelopen en daarna konden ze rentenieren; ze waren niet stinkend rijk, maar er was genoeg geld. Die boekjes waren de eerste filosofische werken die ik in handen kreeg.

Van je vader, die ze helemaal stuk had gelezen en die ze op je vijftiende plechtig aan jou gaf?

Nee. Mijn vader heeft in Wageningen tropische bosbouw gestudeerd en ik geloof dat hij, toen hij zich had aangesloten bij een studentenvereniging, heel even heeft geprobeerd een dispuut over filosofie op te richten. Het verhaal is

dat ze drie keer bij elkaar zijn gekomen en toen gewoon zijn gaan drinken. Ik heb mijn vader nooit op enige interesse in de filosofie kunnen betrappen. Hij was commercieel directeur van een firma die kunstmest en dergelijke verkocht aan boeren. Om niet in dienst te hoeven is hij in Indonesië gaan werken; daar ben ik in 1957 als derde zoon geboren, en een jaar later repatrieerde het gezin. Het was een keurig, rechts milieu. We woonden in Haren tegenover de familie Mees, en daarna in Laren tegenover de familie Pierson. Ik ben een echte kakker.

De sfeer thuis was niet beschouwelijk.

Nee, ik heb pas later begrepen dat mijn vader in Indonesië als wetenschapper begonnen is: hij had plannen om een proefschrift te schrijven over Java en de koffiecultuur. Heel even had hij dus wel een wetenschappelijke interesse. Maar die heeft hij samen met zijn beschouwelijke kanten overboord gekieperd toen hij de handel in ging. Ik ken mijn vader alleen als een ongelooflijk nuchtere commerciële man, zo'n oud-liberaal, een geen-gelul-type.

En je moeder?

Die heeft heel weinig opleiding gehad, tot haar grote verdriet, alleen wat ze altijd de 'boerenmeidenacademie' noemde – de huishoudschool. Ze vond altijd dat ze hbs of gymnasium had moeten doen. Maar toen ze eenmaal zelf de keuze had, heeft ze nooit initiatieven in die richting ontplooid. Het was geen intellectueel milieu, mijn broers waren ook geen lezers.

Uit de schoolkeuzetest kwam atheneum, dus daar ging ik naartoe, met een pretpakketje; achteraf had ik liever schei- en natuurkunde gedaan. Na mijn eindexamen ging ik sociale geografie studeren. Dat was een compromis. Eigenlijk wilde ik sociologie gaan doen, maar dat ging mijn vader echt te ver. Die vond notariaat meer iets voor mij; dat ging mij weer te ver. Nadat ik mijn docenten jarenlang gek had gemaakt met vragen als 'Wat is geografie?', 'Wat is wetenschappelijke kennis?' en 'Wat léér ik hier eigenlijk?', zeiden zij: 'Wat jij doet, is je studie bestuderen; maar daarvoor moet je bij wijsbegeerte wezen.' Toen ben ik overgestapt naar filosofie.

Dus jouw basisvraag was: wat is wetenschappelijke kennis? Jouw vraag was niet: wat is de zin van het leven?

O nee, helemaal niet.

Wanneer ben je je die vraag gaan stellen?

Pas heel laat, denk ik. De vraag naar de zin van het leven is een bijding, een

hulpvraag die je moet oplossen om het eigenlijke werk te kunnen doen. De eigenlijke kwesties in de filosofie zijn: hoe houden we het met de dingen uit? Gevolgd door: hoe houden we het met elkaar uit? en: hoe houd ik het met mezelf uit? Het zijn de vragen waar wij het in dit boek ook over zullen hebben. Heel pragmatisch samengevat: hoe richten we de samenleving in in een veranderlijke wereld?

De vraag naar de zin van het leven moet je wel beantwoorden. Als je daar niet

‘De rede is een spier die getraind kan worden.’

op de een of andere manier een formulering aan geeft, kun je niet aan een gezin, een onderneming of een politieke carrière beginnen, niet aan wetenschap en ook niet aan filosofie, misschien wel nergens aan; als je geen antwoord kunt geven

op de vraag of het allemaal zin heeft, waarom zou je dan waar dan ook voor inspanssen?

Maar die vraag naar de zin van het leven staat los van de filosofie.

Ja, het is een beetje de kapstok geworden waaraan de hele filosofie wordt opgehangen, maar dat is niet terecht, ook al zijn op die vraag in de filosofie goede antwoorden gevonden. Eigenlijk is het een heel alledaagse vraag, waar iedereen een antwoord op moet zien te geven. De meeste mensen lijken er wel iets op te vinden, want we komen toch maar mooi elke ochtend opnieuw ons bed uit. We gedragen ons in elk geval alsof het leven zin heeft.

Wat schieten we met filosofie op? Wat word ik er wijzer van? Wat weet ik aan het einde van dit boek dat ik nu nog niet weet?

Dat je het met een gerust hart altijd beter mag willen weten. De Chinese definitie van weten is: als je iets weet, houd dan vol dat je het weet. Als je iets niet weet, geef dan toe dat je het niet weet.

De samenleving doet een enorm beroep op ons begripsvermogen. We moeten vooral goed begrijpen waar we mee bezig zijn. Daarom worden we naar school gestuurd, omdat we dingen moeten snappen en een zekere deskundigheid moeten verwerven opdat we later een vak kunnen uitoefenen. Je moet weten waar je mee bezig bent. Als we kinderen opvoeden, zijn we voortdurend bezig ze wegwijs te maken. Het weten van dingen, het begrip hebben van dingen, speelt een enorme rol in ons leven.

Maar begrip is niet altijd even trefzeker. We maken enorm veel vergissingen,

'Hij slaat je niet lam met zijn kennis, hij probeert je nergens van te overtuigen. Zijn methode is subtieler: bijna terloops brengt hij iets naar voren, een detail, een schijnbaar onbelangrijk dingetje; en uiteindelijk blijkt hij zomaar je denken over dat onderwerp gekanteld te hebben.'

René Gude is een van de meest spraakmakende Nederlandse filosofen van dit moment. In mei 2013 werd hij tot Denker des Vaderlands uitgeroepen. Hij maakt deel uit van het Filosofisch Elftal van *Trouw*, geeft lezingen op Lowlands, spreekt in filosofische cafés, treedt op bij TEDx en schrijft vaak in *Filosofie Magazine*, het tijdschrift waarvan hij hoofdredacteur was voordat hij als directeur bij de Internationale School voor Wijsbegeerte aantrad.

En hij heeft nog maar één been. Het andere werd in 2011 geamputeerd, toen de kanker terugkeerde. Toch blijft hij tijdens optredens aan *stand-up philosophy* doen: losjes improviserend de (levens)vragen van het publiek beantwoorden door te putten uit opgedane wijsheid en de schatkamer van de filosofie.

Wilma de Rek, journalist van *de Volkskrant*, sprak met René Gude over de zin van het leven, over liefde, over de rol van het verstand, over gemoedsrust, de ander, de naderende dood, optimisme, afgunst en veel meer.

